كؤض و كؤضى ثيضةوانة

برایم جەلال

دیاردەی کۆچ ورەو لە کوردستانەوە بەرەو دەرەوەی ووڵات دیاردەیەکی هاودەمی دانیشتوانی کوردستان بوە لە سەدان ساڵ لەمەوبەرەوە. چەندین هۆی خۆیی وبابەتی هەبوە " هۆیە خۆییەکان پتر لە دوا نیوەی سەدەی رابوردووەوە بوە کەیان بۆ گەڕان بەدوای گوزەرانی باشتردا بوە وەیان گەران بە دوای زانست و رۆشنبیریدا. بەڵام هۆیە بابەتیەکان بریتی بوون لەو نەخشەو پلانە داڕێژراوانەی سەرکوتکەران و داگیر کەرانی کوردو کوردستان گرتویانەتە بەر بۆ پارچە پارچە کردنی کوردستان و گۆرینی بارە دیمگرافیەکەی و پاشان هەڵتەکاندنی پەیوەندیە نەتەوایەتیەکەی و کەلتورو باری کۆمەڵایەتی وهەستە نەتەوایەتیەکەی. کۆچ ورەوی کوردان لەسەر زیدی خۆیان بۆ هەندەرانێکی چارەنوس ناو بارو تاریک و پرلە هەڵدێرو مەترسی لە ناوەراستی شەستەکانی سەدەی رابردوشەوە " پتر پەیوەندی بە هەڵکشان و داکشانی شۆرشی کوردەوە بوە لە خوارووی کوردستان هەندێ جاریش بەباری ناهەمواری دەرهاویشتەی شەری ناوخۆوە.

لە دوای نەمانی شەری ناوخۆو سەر هەڵدانی ئارامیەکی گومان لێکراو و پاشان حوکم گرتنە دەست و بنیات نانی دوو حکومەتی. کۆچ و رەو پتر هۆکانی دەگەرێنەوە بۆ باری خۆیی " هەر لە

دابین نەکردنی گوزەرانی ئاینده رون و تا دەگاتە پێویستیەکانی ژیانی هەر تاکێکەیکورد. گەر بکرێت لە لایەن دەزگایەکی ئارامگیریەوە کۆچ کردوان ئامار بکرێن " ڕەنگە ژمارەیەکی ئەوتۆ بدا بە دەستەوە کە بەبیری کەسدا نەیەت.

سەیر لەوەدایە والا کردنی دەرگای کوردستان و هاوکاری و یارمەتی دانی کۆچ کەرانی عراقی بۆ کوردستان لە لایەن حکومەتی کوردستانەوە، گەلی گەلی لەبە تەنگەوە هاتنی داڕشتنی نەخشەیەکی گونجاو بۆ بەربەست کردنی کۆچی کوردان بۆ هەندەران پترە.

بەپێ ی ئامارێکی نیوە چلی کە بەندە لەشارێکی بچوکی وەك رانیەدا کردم تەنیا لە مانگی ٢٠٠٦/٧ دا نزیك بە (٤٠٠) گەنجی ئەو شارە کە زۆربەی هەرە زۆریان تەمەنیان لە نێوان ٢٠-٣٠ ساڵ دایە کۆچیان کردووەو لە دوایین هەفتەی ئەو مانگە (٤٨) گەنج لە یەك هەفتەدا کۆچیان کرد، داخۆ لەشارە گەورەکان و شارۆچکەکانی تردا چەند هەزار کۆچیان کردبێ.

کام دەزگای تایبەت بەو دیاردە ترسناکە، یا کام بەرپرس و لێپرسراوی بەڕێوبەرایەتی ئەو شارو شارۆچکانە، بچوکترین پەیوەندیان بەو کۆچبەرانەوە کردوە، تا لە هۆکارەکانی ئەو دیاردەیە بگەن نەخشە بۆ چارەسەرکردن و بەر گرتنی دابنێن. نامەوێ لەسەر زیانەکانی ئەو دیاردەیە بنووسم کەڕەنگە بە پڕ کردنەوەی گۆڤارێك تەواو نەبێت، تەنیا ئەوەندە دەڵێم. دەبێچ کاریگەریەك بکاتە سەر سامانی مرۆیی، و کەلتوری نەتەوەیی ورەوشتی نەتەوەیی و کۆمەلأیەتی و ئابوری ولأتەکەمان لە ئایندەیەکی نزیك و دووردا. ئەم بابەتەم لەسەر کۆچی عێراقیانە بۆ کوردستان.

کۆچی عێراقیان بۆ کوردستان چەند هۆکاری جیا جیای لە پشتەوەیە.

١-شەڕی نێوان حکومەتی عیراق و دام و دەزگاکانی لەگەڵ ئیرهابیەکان کە ئەمانیش دەکرێن بە چەند بەشەوە (قاعدە، بەعسیەکان، اسلام فوندا مینتالیستەکان، تۆڵە سێنەران، و پیاو کوژە بێ کارەکان، و چەڵکاو خۆرەکانی ئیرانی، سوری، عراقی.....هتد)

٢-شەڕی نێوان مەزهەبیە توند ڕەوەکانی شیعەو سونە کە ناکۆکیە مەزهەبیەکان دەگرێتەوە بۆ چەندان سەدە لەمەوبەر، و ئێستا پاش ڕوخانی حوکمی دکتاتۆری بەعس سەبارەت بە کەمی و لاوازی دەستەلأتی حوکم و پاشا گەردانی ناو حکومەتەکە و دەست تێوەردانی ئیران و تورکیا و سوریا زەمینەی ئەو شەڕە گەلێ لەبارتر بوە وەك لەسەر دەمی عباس و ئەمەویەکان.

٣- ترسی سەرمایە دارانی عەرەبی لە ئایندەی سەرو ساماناکانیان و پەنا بردن بۆ کوردستان کە هەم سەرو هەم سامانەکانیانی تیا بپارێزن.

٤- نەبونی کارو بلأوبونەوەی بێ کاری لە عیراق و گەرانیان بە دوای کاردا لە کوردستاندا، کار بە هەموو جۆرەکانیەوە تا دەگاتە سەر لەش فرۆشتن.

٥- بەشێکی کۆچ بەرەو کوردستان بە نەخشە چ لەلایەن پارتیدەعوە و توندرەوان و چ لەلایەن سەدریەکان و توندرەوانیەوە بە تایبەت بۆ شاری کەرکوك و دەورو بەری و بەگشتیش بۆ شارەکانی تر.

٦- هەڵ و تەقەلای قاعدەو هەموو بەشەکانی تر حزبە اسلامیەکان و کۆنە بەعسیەکان بۆ قۆستنەوەی بارو دۆخەکە خۆ تێکەڵ کردن بە کۆچ بەران و گەیشتنە ناو هەموو شارو

شارۆچكەیەكی كوردستان، بۆ دانانی گەرای ارهابیەت و بنیات نانی بنكەكانیان.

سودەكانی كۆچ كەرانی عیراق بۆ كوردستان.

١-ئەو توێژە خاوەن بڕوانامەو ئەزمونانەی كە دەكرێ سود لە وزە و تواناو ئەزمونەكانیان وەرگیرێ وەك پزیشكەكان و ئەندازیارەكان نوسەرە بە تواناكان، زاناكان گەر هەبن.

٢- سەرمایە دارەكان، گەر سەرمایەكانیان بخرێتە گەر لە پرۆژە بە سود و پێویستە هەنوكەییەكان بە پێ ی یاسایەكی گونجاوی نێوان دەستی كارو سەرمایە.

٣- زۆر بونی دەستی كارو سوود وەرگرتن لێیان بۆ بنیات نان و كارە خزمەت گوزاریەكان كە ئەمەش دولایەنەو دووفاقە.

أ- لەلایەكەوە بەپێی یاسای (عرض وطلب) تا دەستی كار زۆر بێ، كێ بركی ناو كرێكاران پتر دەبێ و نرخی كار دێتە خوارەوە، كە تەنیا سودمەند تیایە خاوەن كارە.

ب- لە گەڵ كەمی كرێ كار، دەستی كاری خۆیی هاووڵاتی بەرەو بێ كاری دەروات.

زیانەكانی كۆچ بەرانی عیراقی.

١-گوێزانەوەی بەشێكی شەری مەزهەبی نێوان شیعەو سوننە بۆ كوردستان لە ئایندەیەكی دوردا.

٢- بەرزبونەوەی نرخی پێداویستیەكانی رۆژانەو كەل و پەل و بڵاوبونەوەی گرانی.

٣- بەرزبونەوەی كرێ خانوو وەرەهەن ونرخی زەوی و خانوبەرە.

٤- پەیدا بونی مەترسی لەسەر ئارامی و ئاسایشی كوردستان و هەڵكشانی ئەگەری پەیدابونی تەقینەوەو تیرۆرو تۆقاندن.

٥- پەیدابونی مەترسی بڵاو بونەوەی نەخۆشی سەر ئەنجامی تێكەڵاو بوون و كاری سێكسی.

٦- مەترسی كەوتنە سەر بەها بەنرخە كۆمەڵایەتیەكان لە ئەنجامی بڵاو بونەوەی دیاردە دزێوە رەوشتیەكان لە هەموو گەرەك و شارو شارۆچكەكان.

٧- گۆرانی باری دیموكرافی شارو شارۆچكەكان لە ئایندەیەكی دوردا گەر ئەو كۆچ و رەوە بەردەوام بێ بێ بونی بەرنامەیەكی تایبەت بە كۆچ بەران لە كوردستاندا.

دیارە لەسەرتا سەری دونیادا دیاردەی كۆچ ورەو هەیە، بە تایبەت لە وڵاتە هەژارو داگیر كراوو بن دەستەكانەوە بەرەو وڵاتانی ئازاد وسەرمایەدار و پێشكەوتوەكان. بەڵام یاسایەك هەیە لە وڵاتانی خانی خۆیدا بۆ كۆچ كردوان. كە بە پێ ی ئەو یاسایە هەموو پێویستیە پەیوەندی دارەكان بە باری كۆمەڵایەتی، تەندروستی، ئازادی مرۆڤ، مافەكانی مرۆڤ، بژێوی و رۆشنبیری و كەلتوری و باری ئاسایشی پەیوەندی بە كۆچ كەر رێك دەخاو ئۆرگانیزیان دەكاو كاریان پێ دەكا هەم لە بەرژەوەندی كۆچ كەر وهەم لە بەرژەوەندی وولآت و نەتەوەكانی خۆیان.

بۆیە من بە پێویستی دەزانم كە حكومەتی هەرێم و پەرلەمانی كوردستان و كاربەدەست و بەڕێوەرانی شارو شارۆچكەكان بەپێ ی یاسایەك كارو مامەڵە لە تەك ئەم دیاردەیەدا بكەن، كە هەم رێز لە كۆچ بەران بگیرێ و روی مرۆڤ دۆستی كورد نەریتە بەهادارەكانی كوردی تیا رەنگبداتەوەوە هەم پاراستنی باری

گوزەرانی خەڵك و ئاسایشی ووڵات و بە تەنگەوە هاتنی باری تەندروستی دانیشتوان و بەرگرتن بــە فرۆشـــتن و کرینـــی زەوی و خانووبـــەرە و پەروەردە کردنی یاسای کارو بەرژەوەندیەکانی نەتەوەشی تیا بپارێزرێ.

بۆیە بە پێویستی دەزانم کە :

١- هیچ کۆچ کەرێك ڕێگەی هاتنە ناوەوەی کوردستانی پێ نەدرێ تاوەکو :

أ- لـە ڕێگـەی ئاسایـشەوە زانیـاری تـەواوی لەسەر وەرنەگیرێ وەك، پشکنینی ڕەگەزنامە بە هــەموو جۆرەکانیــەوە، شــوێنی نیــشتە جێــی پێشوی (شار، گەرەك، کۆڵان، ژمارەی دەرگا)

ب- شــوێنی مەبەســتی نیــشتەجێ بــوونی، دەیـەوێ لـە چ شـارێك نیشتە جێ بێ، لە گەڵ ئاگادارکردنەوەی پۆلیس و ئاسایشی ئەو شارە لەسەر هەموو زانیاریەکانی کۆچکەر.

ج- لــە هــەموو زاڵگــەکانی نێـوان هــەرێمی فیدراڵ و عراق دا بنکەیەکی تەندروستی دابنرێ بۆ پشکنینی باری تەندروستی کۆچ کەر و دابین کردنی پێداویستیەکانی چارەسەرکردن، پاشان تەوق کردنی نەخۆشە توش بووەکان بە نەخۆشی کوشـندەی وەك (ڤایرۆسـی سـەر جگـەر، سل وئەوانــەی لــە یەکێکــەوە بــۆ یــەکێکی تــر دەگوێزرێنــەوە لـە بازنەیـەکی توندروسـتیدا تـا چارەسـەرکردنی نەخۆشـیەکەیان، وەڕێگەنـەدان بە هاتنە ناوەوەی توشبوانی نەخۆشی(ئایدز)

٢- سەرپەرشتی کردن و چاودێری کردنیان لە لایەن ئاسایش و دەزگا پەیوەندی دارەکانەوە و لێکۆڵینەوە لـە ڕابردووی بـاری کۆمەڵایـەتی و سیاسـی پێـشویان تـا زانیـاری تـەواو لەسـەر ڕەوشت و کاری سیاسی و باری کۆمەڵایەتی و ئەهلیـە کیانــەوە هــەبێ و هــەر یــەکێك فـایلی زانیاری تەواوی بۆ دروست بکرێ.

٣- نــاونوس کردنیــان لــە ســەندیکای کرێکـاران و کردنـەوەی فایـل بۆیـان و دروسـت کردنی کـارتی ڕێگـە پێدراوی کـارکردن تـا بـەو کارتـەوە مـافی کـار کردنیـان هـەبێ و چاودێری تەواو بکرێن لەسەر شوێنی کارەکەیان.

٤- بە هیچ جۆرێ ڕێگـە نـەدرێ بـە کرینـی زەوی، خانوبـــەرە، دوکـــان، ئوتێـــل، گـــازینۆ، چێشتخانە، یـان خوارگـا، کارگـە بـە موڵکی، و ئاگادارکردنـــەوەی بەڕێوبەرایەتیـــەکانی(تـــاپۆ، عقار، بانکی خانوبەرە) لەوڕووەوە.

٥- ڕێگەنــەدان بــە گوێزانــەوەی (ســجلی نفـوس، یـا خۆنوسـین لەسـەر نفوسـی) شـارو شارۆچکەکانی هەرێمی کوردستان.

٦- پێك هێنـانی بنکەیـەکی ئامـار گیـری بـۆ ئامار کردنی کۆچ کردوان (شیعە بە جیا، سوننە بە جیا، مەسیحی بە جیا).

٧- لــە ڕوی یاســاوە پابەنــدین و بــۆ هــەر سەرپێچیەك بە پێی یاسا سزا بدرێن.

٨- مـاوەی ڕێگـە پێـدراوی مانـەوەیان واتـە مـاوەی نیـشتە جـێ بونیـان لـە سـاڵێك زیاتریـان نـەدرێتیٚ و گـەر بـارو دۆخـی عیراق هـەروا ئاڵۆز بــوو، ســاڵ بــە ســاڵ بۆیــان نــوێ بکرێتــەوە و (تعهدیان) لێ وەربگیرێ کە هەر کاتێ بارو دۆخی عــیراق گــۆڕا یــان حکومــەتی هــەرێم بڕیــاری گەڕانـەوەی دەرکـرد یـان لەسـەر سەرپێـچیەکی نایاسـایی داوای گەڕانـەوەی لێ کـرا بـێ چـەندو چۆن بگەڕێتەوە.